

А. О. Діденко

*здобувач III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д. ю. н., проф. О. А. Чуваков

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Досліджувана тема є актуальною, оскільки в умовах сучасного соціального середовища спостерігається зростання кількості випадків доведення осіб до самогубства, зокрема внаслідок психологічного насильства, цькування (булінгу), шантажу та інших форм жорстокого поводження. Особливе занепокоєння викликає поширення таких проявів серед неповнолітніх, а також зростання ролі цифрового простору в цьому процесі. Феномен «кібербулінгу» поступово перетворюється на реальну загрозу життю та психічному здоров'ю особи [2, с. 217].

Насамперед варто зазначити, що кримінальна відповідальність за доведення до самогубства передбачена ст. 120 Кримінального кодексу України. Згідно з її положеннями, злочинном визнається умисне створення таких умов, що штовхнули потерпілого до вчинення самогубства або спроби його вчинення. До таких дій належить систематичне приниження людської гідності, фізичне або психічне насильство, шантаж тощо. Для кваліфікації діяння необхідно встановити причинно-наслідковий зв'язок між діями винної особи та фактом самогубства, а також наявність психічного ставлення до наслідків у формі умислу або необережності [1, ст. 120].

Значні труднощі виникають у доведенні саме суб'єктивної сторони складу злочину. Це обумовлено як специфікою доказування психоемоційного стану потерпілого, так і складністю відтворення обставин тиску або приниження з боку винної особи. Додаткову складність становить збирання доказів у справах, пов'язаних із кіберпростором, оскільки більшість дій у соціальних мережах не залишають матеріальних слідів або виконуються анонімно. Більше того, межа між допустимою критикою

або моральною оцінкою та доведенням до самогубства часто є надзвичайно тонкою, що вимагає делікатного підходу як під час розслідування, так і на стадії судового розгляду [2, с. 220].

Аналіз судової та наукової практики свідчить, що застосування ст. 120 КК України ускладнюється відсутністю чітких критеріїв для встановлення жорстокого поведження або систематичності певних дій. У багатьох випадках обвинувачені уникають відповідальності через недостатність доказів умислу або відсутність прямих свідків. Зокрема, при розмежуванні складів злочинів, передбачених статтями 120 та 166 КК України, виникає низка питань щодо кваліфікації дій щодо неповнолітніх та осіб, які перебувають у залежному становищі [3, с. 107].

Доцільним є введення на законодавчому рівні додаткових класифікацій ознак злочину, які б дозволили точніше кваліфікувати дії, що спричинили суїцидальні наслідки. Наприклад, можна розглянути ідею запровадження підвищеної відповідальності у випадках доведення до самогубства в умовах тривалого психологічного терору, особливо в сімейному або навчальному середовищі. Такий підхід би відповідав як сучасним тенденціям розвитку кримінального права, так і принципам захисту прав людини.

Крім того, ефективність боротьби з цим злочином напряму залежить від рівня підготовки правоохоронців та спеціалістів, які залучаються до розслідування. Важливо налагодити співпрацю між слідчими, судовими експертами, психологами та соціальними працівниками. Це сприятиме не лише якіснішому збору доказової бази, а й комплексному розумінню обставин справи.

Також важливою є просвітницька діяльність у навчальних закладах, проведення тренінгів, семінарів та інтерактивних курсів щодо протидії булінгу, розвитку емоційного інтелекту та формування безпечного середовища. Профілактика має стати невід'ємною частиною державної політики у сфері захисту життя та здоров'я громадян.

Окрему увагу слід приділити аналізу мотивів, що спонукають винну особу до вчинення дій, які можуть призвести до самогубства. У науковій літературі звертається увага на те,

що найчастіше подібні злочини відбуваються внаслідок міжособистісних конфліктів, побутового насильства, ревнощів, помсти або бажання морального приниження жертви. У ряді випадків дії винного мають характер тривалої психологічної тиранії, що призводить до глибокої емоційної дестабілізації потерпілої особи [2, с. 225].

Крім того, актуальним є питання правового врегулювання участі третіх осіб, зокрема адміністрацій закладів освіти або роботодавців, у ситуаціях, де самогубство стало наслідком систематичного цькування (мобінгу) в колективі. Наразі така участь часто залишається поза межами кримінального аналізу, хоча саме бездіяльність відповідальних осіб у низці випадків створює умови для вчинення суїциду. Це свідчить про потребу перегляду положень КК України щодо суб'єкта злочину в межах ст. 120 [1, ст. 120].

Так, на мою думку, питання кримінальної відповідальності за доведення до самогубства є складним і багатограним. Воно вимагає не лише належного правового врегулювання, а й міждисциплінарного підходу, який охоплює соціальні та психологічні аспекти. Подальший розвиток правової доктрини у цьому напрямі має ґрунтуватися на принципах гуманізму, верховенства права та захисту людської гідності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.04.2025).
2. Киренко С. Г., Івашина О. О. Кримінальна відповідальність за доведення до самогубства. *Dictum Factum*. 2023. № 2 (14). С. 217–231. URL: <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/300/268> (дата звернення: 05.04.2025).
3. Зайцев О. В., Філіпенко В. Р. Самогубство та замах на самогубство потерпілого: розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 120 та 166 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 76 (2). С. 106–112. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/20.pdf> (дата звернення: 05.04.2025).